

พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด*

BUDDHIST TEACHINGS AND TEMPLE PROPERTY MANAGEMENT

พระสมุห์ประจักษ์ มหาปญโญ

Phrasamu Prajurak Mahapanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: prajirak.mak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศาสนสมบัติ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศาสนสมบัติของวัดประสบปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1. กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน 2. การขาดการกำหนดคุณสมบัติด้านความรู้ทางโลกของเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร 3. การขาดระบบการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ 4. ข้อจำกัดในการจัดการทรัพย์สินที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5. ความไม่ชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบทางกฎหมาย 6. ขั้นตอนการปกครองคณะสงฆ์ที่ซับซ้อน และ 7. ปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศาสนสมบัติ เนื่องจากผู้บริหารจะมีทั้งความรัก ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ และปัญญาในการดำเนินงาน บทความนี้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงระบบการจัดการศาสนสมบัติ โดยการแก้ไขกฎหมายให้ทันสมัย กำหนดคุณสมบัติผู้บริหารให้เหมาะสม สร้างระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และจัดการปัญหาสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์ เพื่อให้การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด

คำสำคัญ: ศาสนสมบัติ; การบริหารจัดการ; อิทธิบาท 4

*Received January 6, 2025; Revised January 31, 2025; Accepted February 8, 2025

Abstract

This article aims to analyze the application of Buddhist principles in temple religious property management by examining problems and obstacles in religious property management, as well as solutions and approaches to improve management system efficiency. The study found that temple religious property management faces several major issues: 1. outdated laws unsuitable for current situations, 2. lack of secular knowledge requirements for abbots and temple stewards, 3. ineffective control and monitoring systems, 4. limitations requiring approval from relevant agencies for property management, 5. unclear legal responsibilities, 6. complex ecclesiastical administrative procedures, and 7. legal status issues of Buddhist monasteries. The application of the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada), consisting of Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (attention), and Vimamsa (investigation), can enhance religious property management efficiency as administrators will possess dedication, determination, attentiveness, and wisdom in their operations. The article recommends improving the religious property management system by modernizing laws, establishing appropriate administrator qualifications, creating effective monitoring systems, reducing unnecessary procedures, and addressing legal status issues of Buddhist monasteries. These improvements aim to ensure efficient, transparent religious property management that maximizes benefits for Buddhism.

Keywords: Religious Properties; Management; Four Paths of Accomplishment

บทนำ

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เนื่องจากศาสนสมบัติเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาที่ต้องได้รับการดูแลรักษาและการจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านการทำนุบำรุงพระศาสนาและการสร้างประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2535) อย่างไรก็ตาม การจัดการศาสนสมบัติในปัจจุบันยังประสบปัญหาหลายประการ ทั้งในด้านกฎหมาย การบริหารจัดการ และการควบคุมตรวจสอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยมีเวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์เป็นผู้ช่วยดำเนินการ

ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน การขาดคุณสมบัติด้านความรู้ทางโลกของผู้บริหารจัดการ ระบบการควบคุมตรวจสอบที่ไม่มีประสิทธิภาพ และขั้นตอนการดำเนินงานที่ซับซ้อนยุ่งยาก

การนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพราะหลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การพิจารณาไตร่ตรอง) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) ซึ่งเมื่อนำมาผสมผสานกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ จะช่วยให้การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แนวทางการแก้ไข ปัญหา และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการจัดการศาสนสมบัติให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนโดยรวม อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการที่มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของศาสนสมบัติ

คำว่า “ศาสนสมบัติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และหมายความรวมถึง ศัพทเฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้เรียกพระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

การบำรุงรักษาวัด การจัดการกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีนั้น เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 37(1) โดยงานสาธารณูปการมีการดำเนินงานที่สำคัญ 3 ประการ คือ การใช้สติปัญญาความคิดในการวางแผนและบริหารจัดการ การใช้แรงงานในการดำเนินงาน และการบริหารจัดการทุนทรัพย์ซึ่งรวมถึงการควบคุม การจัดทำเอกสารรายงาน และการจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ

ในการบริหารจัดการงานสาธารณูปการนั้น มีการดำเนินการในหลายระดับ โดยส่วนแรกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนที่สองต้องได้รับการ

อนุมัติตามลำดับชั้นจากทั้งองค์กรสงฆ์และหน่วยงานรัฐ และส่วนที่สามอาจเกิดจากการริเริ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เจ้าคณะ หน่วยงานราชการ หรือประชาชนผู้มีจิตศรัทธา การดำเนินงานทั้งหมดนี้จะต้องสอดคล้องกับกฎระเบียบของคณะสงฆ์ โดยมีผู้รับผิดชอบหลักสี่ฝ่ายที่ต้องประสานงานร่วมกัน ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าหน้าทีรัฐ และประชาชนผู้มีศรัทธาที่พร้อมสนับสนุนกิจการของวัดและคณะสงฆ์ การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนนี้จะช่วยให้งานสาธารณูปการบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานองค์กร 6 ประการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงานการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่การซ่อมแซมของเก่าและการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุ่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงพลญ), 2540)

การบริหารงานปกครองถือเป็นงานหลักที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากกว่างานด้านอื่น ๆ เป็นงานที่ต้องพัฒนาและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน งานปกครองจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้นำทิศทางการดำเนินงานทั้งหมด หากงานปกครองมีประสิทธิภาพ งานด้านอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปด้วยดี แต่หากงานปกครองมีปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อการบริหารงานทุกด้าน ในระดับวัด เจ้าอาวาสซึ่งดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 เป็นผู้มียุ่บทบาทสำคัญในการปกครองดูแลโดยวัดในที่นี้มีความหมาย 2 ประการ คือ เป็นทั้งศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งรวมองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการของพระศาสนา ได้แก่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนกิจ เจ้าอาวาสจึงต้องรับผิดชอบภารกิจอันยิ่งใหญ่ในการดูแลรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง (พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), 2551)

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง กระบวนการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก งานอื่น ๆ เป็นงานรองภายใต้หลักการ 3 ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้คงอยู่ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2552)

ศาสนสมบัติมุ่งเน้นการพัฒนาวัดในด้านโครงสร้างกายภาพและสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนให้เจ้าอาวาสสามารถดำเนินการกิจต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาดังกล่าวครอบคลุมทั้งการดูแลบำรุงรักษาทรัพย์สินส่วนรวมของวัด และการก่อสร้างอาคารสถานที่สำคัญ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิสงฆ์ และศาลาการเปรียญ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของงานสาธารณูปการในแต่ละวัดมีความแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่กำหนดขนาดและความสำเร็จของงานประกอบด้วย สถานะทางเศรษฐกิจของวัด

ความจำเป็นและความต้องการของชุมชนโดยรอบ รวมถึงศักยภาพและบารมีของเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ภายในวัดที่สามารถระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากผู้มีจิตศรัทธา (กรมการศาสนา, 2553)

การสาธารณูปการเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของวัดและพระภิกษุ มุ่งเน้นการพัฒนา วัดในด้านกายภาพ ทั้งอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยครอบคลุมการบูรณปฏิสังขรณ์ ทั้งในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสส่วนกลาง กล่าวโดยสรุปคือเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม และดูแลรักษาถาวรวัตถุและสาธารณสมบัติของวัด

การดำเนินงานสาธารณูปการประกอบด้วยการจัดสร้างและบำรุงรักษาสสิ่งปลูกสร้างสำคัญภายในวัด อาทิ อุโบสถซึ่งเป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรม วิหารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป อาคารเรียนเพื่อการศึกษา ศาลาการเปรียญสำหรับประกอบศาสนกิจ หอธรรมสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ กุฏิที่พักสงฆ์ และเมรุสำหรับประกอบพิธีฌาปนกิจ นอกจากการก่อสร้างและดูแลรักษาแล้ว ยังต้องมีการบริหารจัดการสาธารณสมบัติอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบ และถูกต้องตามหลักการ เพื่อให้การดูแลรักษาทรัพย์สินของวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปลูกสร้างอาคารในวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดอันมีผู้เช่าอยู่ พ.ศ.2537 ดังต่อไปนี้ (กองแผนงาน, 2554)

กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ว่า หากวัดต้องการสร้างหรือปรับปรุงอาคารพาณิชย์ในที่ดินที่มีผู้เช่าอยู่เดิม สามารถดำเนินการได้ 3 แนวทาง คือ 1. วัดสร้างอาคารเอง โดยขอรับบริจาคค่าก่อสร้างจากผู้เช่าเดิม พร้อมให้สิทธิการเช่าตามระยะเวลาที่เหมาะสม หากผู้เช่าบริจาคเงินบำรุงวัดเพิ่ม ก็ให้ขยายระยะเวลาเช่าได้ตามสมควร 2. กรณีผู้เช่าเดิมไม่สามารถบริจาคหรือไม่ประสงค์จะเช่าต่อ วัดสามารถให้ผู้อื่นสร้างอาคารได้ โดยต้องยกกรรมสิทธิ์ให้วัดทันที และวัดต้องชดเชยค่ารื้อถอนหรือค่าขนย้ายให้ผู้เช่าเดิมตามสมควร 3. หากเกิดข้อขัดแย้งระหว่างวัดกับผู้เช่า ทั้งสองฝ่ายสามารถเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาได้

ศาสนสมบัติ ตามความหมายที่ระบุในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เป็นคำนามที่หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อพิจารณาในแง่การบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติครอบคลุมการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ครอบคลุมการก่อสร้างและซ่อมแซมบูรณะทั้งศาสนวัตถุและศาสนสถาน ประการที่สอง เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวัด ซึ่งประกอบด้วยการจัดตั้ง การรวบรวม การย้ายสถานที่ การยุบเลิก รวมถึงการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา นอกจากนี้ยังรวมถึงการปรับสถานะวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา และการยกระดับวัดราษฎร์ให้เป็นพระอารามหลวง

ประการที่สาม ดูแลกิจกรรมอื่น ๆ ของวัด อาทิ การจัดงานประจำปี และการรับบริจาค ทรัพย์สิน ประการสุดท้าย รับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด

การกำกับดูแลและส่งเสริมงานสาธารณูปการถือเป็นการกิจสำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบหลักในฐานะพระสังฆาธิการระดับวัด การทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าคณะทุกระดับชั้นจำเป็นต้องมีการประสานงานใน 2 ด้านหลัก คือ การควบคุม และการส่งเสริมการจัดการศาสนสมบัติของวัด

เจ้าคณะมีหน้าที่โดยตรงในการกำกับดูแลวัด ซึ่งต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและจริงจัง โดยมีความรับผิดชอบครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนากายภาพ ควบคุมการวางผังวัดให้เหมาะสมกับยุคสมัย กำกับดูแลแบบแปลนเสนาสนะให้ประหยัดและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และดูแลให้การก่อสร้างถาวรวัตถุรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยและศิลปะท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการ ตรวจสอบระบบการเงินและบัญชีของวัดให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ พิจารณาความถูกต้องของเอกสารสำคัญ เช่น การขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และควบคุมการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

การปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดในทุกด้านเหล่านี้ จะนำไปสู่การบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนที่กำหนด (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2540)

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎกระทรวง โดยมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ต้องดูแลอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการจัดการด้านเอกสารและทะเบียนทรัพย์สิน ซึ่งต้องมีการลงทะเบียนศาสนสมบัติของวัดอย่างครบถ้วน รวมถึงการจัดการที่ดินของวัดอย่างเหมาะสม โดยมีการกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้สำหรับการจัดประโยชน์ ในส่วนของการบริหารจัดการทรัพย์สินเพื่อก่อให้เกิดรายได้ ทางวัดสามารถดำเนินการให้เช่าที่ดินหรืออาคาร และการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ โดยต้องมีระบบการจัดการด้านการเงินที่รัดกุม ทั้งการเก็บรักษาเงินของวัด และการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัดอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังต้องมีการจัดการด้านธรรมาภิบาล โดยมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ และต้องมีการกำหนดแบบฟอร์มต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งหมดนี้เพื่อให้การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

การจัดการศาสนสมบัติของวัด (พระพยอม กลฺยาโณ, 2553) หมายถึงการบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้บริหารต้องตั้งอยู่ในธรรม มีศีล มีความรู้ มีความกล้าหาญ

มีความขยัน และรู้จักสิ่งทีควรละ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข ความเจริญแก่สังคม องค์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ดังนี้ การสาธารณูปการ หมายถึงการช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺญ), 2553)

สาธารณูปการเป็นงานสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาในสามระดับ คือ การพัฒนาวัด การพัฒนาบุคลากรภายในวัด และการพัฒนาชุมชนโดยรอบ วัดพุทธประสงค์สำคัญของงานสาธารณูปการ คือ การทำนุบำรุงและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน ในด้านการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ปัจจุบัน งานสาธารณูปการได้แบ่งออกเป็นสามส่วนหลัก ประกอบด้วย การบูรณะและพัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะเพื่อให้ความมั่นคงแข็งแรง และการดูแลรักษาและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทั้งสามส่วนนี้ต่างมีเป้าหมายร่วมกัน คือการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), 2550)

สรุปได้ว่า ศาสนสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่หลักในการดูแล และบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การดำเนินงานสาธารณูปการ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ แรงความคิด แรงงาน และทุนทรัพย์ โดยมีผู้รับผิดชอบ 4 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าหน้าที่ราชการ และประชาชน งานหลักครอบคลุมการก่อสร้างใหม่ การซ่อมแซม และการปรับปรุงศาสนสถาน การบริหารจัดการต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง ซึ่งรวมถึงการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจัดการที่ดิน การให้เช่า การจัดการการเงินและบัญชี รวมถึงการจัดการซื้อร้องเรียน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาวัด บุคลากร และชุมชนให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ปัญหาข้อกฎหมายของการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติ

จากการทบทวนวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติ พบว่า ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่าศาสนสมบัติ กฎหมายสงฆ์แบ่งศาสนสมบัติเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง อีกประเภท

คือศาสนสมบัติของวัดได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคาร เสนาสนะของวัด ฯลฯ สำหรับผู้มีอำนาจดูแลจัดการศาสนสมบัติของวัดก็คือเจ้าอาวาส ส่วนการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศาสนสมบัติของวัดนั้นเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในความดูแลของวัดใดวัดหนึ่งโดยเฉพาะ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาและจัดการในฐานะผู้แทนนิติบุคคลของวัด ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ การบริหารจัดการศาสนสมบัติจะต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายและเป็นไปตามวิธีการที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) อย่างเคร่งครัด

ปัจจุบันการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพย์สินของวัดได้มีการพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้นตามแนวทางที่กรมศาสนากำหนด ครอบคลุมการดำเนินงานหลายด้าน ทั้งการลงทะเบียนทรัพย์สิน การดำเนินการจำหน่ายทรัพย์สินออกจากทะเบียน การจัดทำทะเบียนเพื่อการจัดประโยชน์ ตลอดจนการจัดทำทะเบียนผู้เช่าให้เป็นระเบียบและชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการและดูแลสังฆาริพของวัดยังคงเผชิญกับความท้าทายในหลายด้าน แม้จะมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่การนํำรุงพระพุทธศาสนาและการจัดหารายได้เพื่อการพัฒนาวัด แต่กลับพบว่ามียุบสรรคสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องของข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัด ส่งผลให้การพัฒนาและการจัดการทรัพย์สินของวัดไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดสามารถเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคมโดยรวม (กรมการศาสนา, 2550)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พร้อมทั้งฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงและกฎหมายอาตราศมาคมที่เกี่ยวข้อง ยังคงมีข้อกำหนดบางประการที่ไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้วก็ตาม โดยประเด็นที่ยังเป็นข้อจำกัดมีดังต่อไปนี้ (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552) การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันมีโครงสร้างการจัดการที่สำคัญ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปกครองวัด ผู้แทนวัด และมีสถานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายอาตรา มีหน้าที่หลักในการนํำรุงรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติ อย่างไรก็ตาม การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสยังไม่ครอบคลุมความรู้ด้านการศึกษาทางโลก ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

เพื่อแก้ปัญหาการจัดการทรัพย์สินในเชิงพาณิชย์ที่ไม่เหมาะสมกับสถานะของเจ้าอาวาส จึงมีการแต่งตั้งไวยาวัจกรซึ่งเป็นคฤหัสถ์ให้ทำหน้าที่ดูแลและจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่ได้รับมอบหมาย แต่ระบบนี้ก็ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากไม่มีการกำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษา วาระการดำรงตำแหน่ง และแนวทางการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมอย่างชัดเจน ในด้านการควบคุมตรวจสอบ เจ้าอาวาสมีอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของไวยาวัจกร และสามารถถอดถอนได้หากพบการทุจริตหรือความเสียหายร้ายแรง แต่ในทางกลับกัน กฎหมายยังไม่ได้กำหนดบทลงโทษเจ้าอาวาสที่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่โดยตรง การควบคุมเจ้าอาวาสจึงทำได้เพียงผ่านกฎหมายอาญาว่าด้วยจริยาพระสงฆ์สังฆาธิการ โดยผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเท่านั้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับศาสนสมบัติของวัด (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553)

การบริหารทรัพย์สินของวัดในประเทศไทยอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่มีความเข้มงวด โดยกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ได้กำหนดเงื่อนไขสำคัญหลายประการ เช่น วัดจะต้องขอความเห็นชอบจากกรมการศาสนาในการจัดสรรที่ดินเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ และต้องได้รับการอนุมัติจากมหาเถรสมาคมด้วย สำหรับการให้เช่าที่ดินของวัด หากระยะเวลาเกิน 3 ปี จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา นอกจากนี้ในด้านการเงิน หากวัดมีเงินเกิน 3,000 บาท จะต้องนำไปฝากไว้กับหน่วยงานที่ได้รับการกำหนด แม้ว่ากฎระเบียบเหล่านี้มีไว้เพื่อการกำกับดูแลที่ดี แต่ในทางปฏิบัติอาจเป็นข้อจำกัดที่ทำให้วัดไม่สามารถบริหารจัดการทรัพย์สินได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในด้านการทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีอำนาจลงนามในสัญญาและผูกพันวัดตามกฎหมาย แต่ด้วยข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและประเพณีไทย จึงสามารถมอบอำนาจให้บุคคลภายนอกดำเนินการแทนได้ ซึ่งทั้งผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตที่ได้รับมอบหมาย สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดระบบตามลำดับชั้นตั้งแต่ระดับภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล แต่ขั้นตอนการดำเนินการที่ยาวนานอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการควบคุมดูแล โดยเฉพาะในการจัดการผลประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ของวัด นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสำนักสงฆ์และที่พักสงฆ์ที่ไม่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้อง ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการทรัพย์สินและการควบคุมดูแล

สรุปได้ว่า เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลศาสนสมบัติของวัด และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ว่า “พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่า เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” ซึ่งจำเลยโต้แย้งว่าเป็นเพียงการให้อำนาจไว้ เพื่อควบคุมและคุ้มครองวัดอย่างเดียวกับเจ้า

พนักงานเท่านั้น มิได้มีผลบังคับว่า ถ้าทำผิดจะต้องเป็นเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วย โดยตรง ดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ ในเรื่องเจ้าพนักงานกระทำผิดนั้น ฯลฯ คำว่า “ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา” นั้น บ่งชี้ว่า อำนาจ และ หน้าที่ พร้อมมูลทั้ง 2 ประการ กล่าวคือ เมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำผิดในหน้าที่ก็ต้องผิดฐานเจ้าพนักงานกระทำผิดด้วย โดยนัยเช่นเดียวกัน

หลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติวัด

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาย่อมทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีแง่มุมทางลึกลับซึ่งทางเศรษฐศาสตร์มีมิติที่ครอบคลุม การดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของเศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่นำพาสู่ความสำเร็จนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักธรรมในหัวข้อ “อิทธิบาท 4” ซึ่งจะนำเสนอได้ ดังนี้

อิทธิบาทสี่เป็นหลักธรรมที่เป็นเสมือนรากฐานแห่งความสำเร็จ เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประกอบด้วยหลักธรรมสี่ประการที่เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ได้แก่ ฉันทะ คือความรักและความพอใจในสิ่งที่ทำ วิริยะ คือความมุ่งมั่นพากเพียรพยายามในการดำเนินการ จิตตะ คือความทุ่มเทใส่ใจและจดจ่อกับงานที่ทำ และวิมังสา คือการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในการแก้ไขปรับปรุง โดยหลักธรรมทั้งสี่ประการนี้แม้จะมีหน้าที่เฉพาะ แต่ต้องทำงานประสานกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาวจนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจื้อยอยู่ด้วย ส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึงความสอดส่องใน เหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้ แล้วถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่าได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้วถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกันเป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี”

การทำประโยชน์ปัจจุบันหรือการปฏิบัติตามหลักธรรม “อิทธิบาท 4” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้องการกินการอยู่ปัจจัยการดำรงของคนถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดีคนมีความอยู่ดีกินดีต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกันรัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริตสามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาคือการดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนานปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจคือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุดและเป็นปัจจัยมูลฐานเป็นต้นทุนเบื้องต้นถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมาก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพมีความสามารถในการประกอบอาชีพและเป็นอาชีพที่สุจริตรัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิตมีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

อิทธิบาทสี่เป็นธรรมที่เป็นรากฐานแห่งความสำเร็จ ตามที่พุทธทาสภิกขุ (2550) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในเรื่องใดก็ตาม จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทสี่ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ - ความพึงพอใจและรักในสิ่งที่ทำ วิริยะ - ความเพียรพยายามในการดำเนินการ จิตตะ - ความเอาใจใส่จดจ่อในงาน และวิมังสา - การใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในเหตุและผล โดยหลักธรรมทั้งสี่ประการนี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน แม้จะมีบทบาทและหน้าที่เฉพาะของแต่ละข้อ แต่ต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่สมบูรณ์

ฉันทะคือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความเพียรพยายามที่ต่อเนื่องยาวนานจนบรรลุเป้าหมาย โดยมีความกล้าหาญเป็นองค์ประกอบสำคัญ

จิตตะ คือความจดจ่อมุ่งมั่น ไม่ปล่อยวางจากความตั้งใจ โดยมีสมาธิเป็นแกนหลัก ทำให้วัตถุประสงค์ชัดเจนอยู่ในใจเสมอ

วิมังสา คือการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญถึงเหตุและผลของความสำเร็จอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง

อิทธิบาททั้งสี่นี้เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายที่ไม่เกินวิสัย โดยเฉพาะการบรรลุนิพพานซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด บางครั้งมีการเรียกโดยเพิ่มคำว่า “อธิปไตย” ต่อท้าย เพื่อเน้นย้ำความสำคัญในฐานะเป็นธรรมที่มีอำนาจนำไปสู่ความสำเร็จ แม้แต่พระพุทธองค์ทรงใช้อิทธิบาทในการตรัสรู้ หลักธรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งทาง

ธรรมและทางโลก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของแต่ละบุคคลในการเจริญอิทธิบาทให้แก่กล้า

สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมที่สำคัญในการจัดการศาสนสมบัติของวัด คือ อิทธิบาท 4 ซึ่งถือเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการ โดยประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ฉันทะ - ความพึงพอใจและรักในการดูแลศาสนสมบัติ วิริยะ - ความมุ่งมั่นพากเพียรในการบริหารจัดการจนสำเร็จ จิตตะ - ความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ในการดูแลทรัพย์สิน และวิมังสา - การใช้ปัญญาพิจารณาหาวิธีจัดการที่เหมาะสม เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ จะช่วยให้การบริหารทรัพย์สินของวัดเป็นไปอย่างมีระบบและก่อประโยชน์สูงสุด เพราะผู้รับผิดชอบจะมีทั้งความรัก ความเพียร ความใส่ใจ และปัญญาในการจัดการ ส่งผลให้ศาสนสมบัติได้รับการดูแลอย่างดีและเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นประเด็นที่สามารถขยายขอบเขตของการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

จากบทความวิชาการเรื่อง "พุทธธรรมกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด" สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

"การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา" ประกอบด้วย 3 มิติหลัก 1. มิติด้านการจัดการ การจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ การพัฒนาระบบการเงินและบัญชีที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การบริหารจัดการที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2. มิติด้านกฎหมายและการกำกับดูแล การปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การพัฒนาระบบการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดคุณสมบัติและบทบาทของผู้บริหารจัดการให้ชัดเจน

3. มิติด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรม การใช้หลักอริยปาท 4 เป็นฐานในการบริหารจัดการฉันทะ ความรักและพอใจในการดูแลศาสนสมบัติ วิริยะ ความเพียรพยายามในการบริหารจัดการ จิตตะ ความเอาใจใส่และรับผิดชอบหน้าที่ วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาและพัฒนางาน องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอแนวทางการผสมผสานหลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

สรุป

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เนื่องจากศาสนสมบัติเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาที่ต้องได้รับการดูแลรักษาและจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านการทำนุบำรุงพระศาสนาและการสร้างประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน เพราะคำว่า ศาสนสมบัติตามความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลางที่ไม่ใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัดที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะของแต่ละวัด เช่น โฉนดที่ดิน อาคารเสนาสนะ หลักการบริหารจัดการศาสนสมบัติมีการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ 1. การใช้สติปัญญาความคิดในการวางแผนและบริหารจัดการ 2. การใช้แรงงานในการดำเนินงาน และ 3. การบริหารจัดการทุนทรัพย์ ซึ่งรวมถึงการควบคุม การจัดทำเอกสาร และการจัดการผลประโยชน์ โดยมีผู้รับผิดชอบ 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1. เจ้าอาวาส 2. เจ้าคณะ 3. เจ้าหน้าที่ราชการ และ 4. ประชาชนผู้มีศรัทธา

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัดและจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยมีไวยาวัจกรหรือ

ผู้จัดประโยชน์เป็นผู้ช่วยดำเนินการ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น กฎหมายที่ไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน การขาดความรู้ทางโลกของผู้บริหาร ระบบตรวจสอบที่ไม่มีประสิทธิภาพ และขั้นตอนที่ซับซ้อน การจัดการศาสนสมบัติต้องดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง ซึ่งครอบคลุมการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจัดการที่ดิน การให้เช่า การเก็บรักษาเงิน การทำบัญชี และการจัดการซื้อร้องเรียน นอกจากนี้ยังมีระเบียบเฉพาะสำหรับการปลูกสร้างอาคารในที่ดินที่มีผู้เช่า โดยสามารถทำได้ 3 แนวทาง คือ วัดสร้างเอง ให้ผู้อื่นสร้าง หรือเสนอให้คณะกรรมการพิจารณากรณีมีข้อขัดแย้ง

การพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติให้มีประสิทธิภาพ หากมีการนำหลักอริยปัทม 4 คือ 1. ความพอใจรักใคร่ในงาน 2. ความพยายามทำต่อเนื่องจนงานสำเร็จ 3. ความเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งงาน และ 4. การใช้ปัญญาแก้ปัญหาด้วยเหตุผลร่วมพิจารณาตรวจตราปรับปรุงงานให้เสร็จสมบูรณ์ มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำคัญด้วย ก็จะทำให้เกิดผลดีและความสำเร็จโดยง่ายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). *พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2502 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2553). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน. (2554). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). *เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2553). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2553). *การพัฒนาพระสังฆาธิการภาค 2 ภาคปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพยอม กลฺยาโณ. (2553). *การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2544). *ธรรมนุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2551). *ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปี พระพุทธรญาณ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2552). *การบริหารวัด*. ราชบุรี: เพชรเกษมการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2. (2535, 4 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 109 ตอนที่ 16 หน้า 5-11.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2550). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวภูมิ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2552). *วัดพัฒนาตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.